

Hver mandag skriver George Monbiot, Anna Blix, Stefan Sundström, Trygve Refsdal og Elise Matilde Lund om alt som rører seg i naturen – fra hagestell til klimakamp.

Planten er så vanlig at vi nesten ikke legger merke til den. Det kan fort bli et problem.

Krøkebær til besvær

Anna Blix

ØKOLOGI

Nå er reinen på sommerbeite. Motsatt av geitene som drar til seters for å gjøre seg feite, drar reinen i Finnmark fra den hvite laven på vidda og ned mot kysten for å spise seg feite på grønne vekster.

Feite reinsdyr er dessverre uvanlige i vårt nordligste fylke, i alle fall i Vest-Finnmark. Det skyldes ikke rovdyr, men en feilslått politikk som har gjort reintallene høyere enn det er mat tilgjengelig. Myndighetenes mål om at reindrifta både skal være økonomisk, økologisk og kulturelt bærekraftig er i praksis vanskelige å nå. I våres var reineierne pålagt å slakte ned flokkene til fastsatte reintall. Det gjenstår å se om det faktisk har skjedd.

Om vinteren spiser reinen lav – og overlever. Det er om sommeren den blir feit. Det reinen spiser om sommeren danner fettlagene den trenger for å komme gjennom vinteren. Sommermaten gir simlene næring til å fostre opp årets kalver og bære fram neste års kalver gjennom den lange vinteren. Forholdet mellom reinen og sommerbeitene er minst like viktig som forholdet mellom reinen og vinterbeitene. Da er det rart at sommerbeitene ikke overvåkes.

Forskere har undersøkt lavbeitene på Finnmarksvidda over lang tid. I mars i år kom det en rapport fra Norsk institutt for naturforskning som viste at lavdekket, altså mengden lav på vidda, har gått ned i perioden fra 2005 til 2013. Årsaken er både klimaendringer og for høy tetthet av rein.

Men blir alt bra bare reintallet blir lavere? Ikke nødvendigvis. Sommerbeitene er sammensatt av mange ulike vekster. Noen planter er gode beiteplanter, mens andre er dårlige. Planter kan deles i to grupper for hvordan de beskytter seg mot beite. De kan enten respondere på beite ved å tolerere det. Da vil beite

ofte stimulere planten til å vokse mer, slik at den kan sette frø selv om den blir spist på. Eller så beskytter de seg mot beiting kjemisk eller fysisk. Plantene kan ha pigger, dårlig smak eller være giftige. Sammensetninga av planter og mengder av de ulike plantene bestemmer om sommerbeitene er gode eller dårlige. Og forskjellen på et godt og et dårlig beite kan bety mange kilo i slaktevekt.

Krøkebær eller krekling. *Empetrum nigrum*, er en krypende plante vi kjenner fra skog og fjell. Den har blåsvarte, saftige og

ter var like vanlig som kreklingen. Og kreklingen trives med økte temperaturer. Med de pågående klimaendringene kan det bety store endringer i plante-samfunnene i Finnmark.

Reinen kan spise krøkebær, men bladene på denne vanlige planten er nær verdiløse som mat for rein og andre beitedyr. Til gjengjeld er det i bladene kreklingens hemmelighet sitter. I bladene har krekling blant annet et stoff som heter *batatasin-III*. Dette stoffet gir krekling en allelopatisk effekt på andre planter. Det vil si at krekling kjemisk påvirker veksten til og

SPISE SEG FET:

Det er maten reinen spiser om sommeren som avgjør om den overlever vinteren, skriver Anna Blix. Her fra Tromsdalen. FOTO: BJARTE AARMO LUND / FLICKR

Det er sannsynlig at dette stoffet bidrar til at kreklingen dominerer store økosystemer.

Det merkelige med krekling er at den ikke blir borte, hverken ved hardt beitetrykk eller lavt beitetrykk. Vanligvis vil beitedyr ha en effekt på plantesammensetninga i økosystemene der de beiter. Hvis tettheten av dyrene er tilpasset plantegrunnlaget, vil de plantene som er gode beiteplanter overleve fra år til år og gi mat til dyrene, fordi de tolererer beite. De vokser godt selv om de beites. Artene som prøver å beskytte seg mot beiting med kjemikalier eller pigger blir likevel beitet litt, og vil komme dårligere ut enn de beitetolerante artene. Akkurat som at fiskeriene våre er en fornybar ressurs, er også beiteområdene våre det, gitt at de forvaltes på en god måte.

Det er en kjent problemstilling at kulturlandskapet i Norge gror igjen. Trær popper opp ganske fort, og folk husker hvilke områder som ikke var krattskog tidligere. Det er vanskeligere med en så vanlig plante som kreklingen. Folk husker ikke om denne lave planten var så tett på hytteveggen før, eller om det var andre lave planter der. Det gjør det vanskeligere for forskerne å vite om kreklingen har blitt mer vanlig enn før.

Temperaturøkningen i Arktis går dobbelt så fort som verdensgjennomsnittet. Dette får konsekvenser for både krekling og rein. Det er vist i små eksperimenter at mengden krekling øker med høyere temperaturer. Tør vi å vente på at klimaendringene fremmer kreklingen ytterligere på bekostning av de gode beiteplantene? Hvis reindrifta skal overleve på vidda må det forskes mer på kreklingen. Sprer den seg? Hvordan kan gode sommerbeiter opprettholdes? Hva kan man gjøre i områder der batatasin gjør at andre planter ikke vil vokse i årevis etter kreklingen er borte?

Det er altså ikke sikkert at bare reintallene blir lavere blir alt bra på vidda. Et lavere reintall er en viktig forutsetning, men sommerbeitene må også undersøkes, og det må lages gode strategier for å bevare artsrike sommerbeiter.

«Akkurat som at fiskeriene er en fornybar ressurs, er også beiteområdene våre det, gitt at de forvaltes riktig»

velsmakende bær. Kreklingen vår lever i fjellet. Den er eviggrønn og danner tette matter.

Kreklingen er vanlig. Uvanlig vanlig. Forsker Kari Anne Bråthen ved Universitetet i Tromsø har funnet arten i 1230 tilfeldige forsøksruter av totalt 1450 ruter over tregrensa i Finnmark. Ingen andre plantear-

utbredelsen av plantene rundt seg.

Batatasin frigjøres både fra grønne og visne kreklingblader gjennom regn og snøsmelting. Stoffet kan ligge i jorda i årevis der krekling har vokst. Forskning gjort av Bråthen med flere viser at batatasin kan hindre andre planters frøspirer i å overleve.